

Cronica externă

Situația în Anglia

Guvernul prezidat de Sir Henry Campbell Bannerman avea până acum în Anglia o situație deosebit de bună. Sprijinit de cea mai puternică majoritate ce un guvern a avut vreodată în Anglia, chemat la putere după opt ani de ocărnuire unionistă ce obosise pe toată lumea, avînd în fața lui o opoziție divizată și decimată, guvernul liberal avea puțința să dea Marei Britanii o guvernare rodnică. Și de fapt, lăsînd la o parte politica externă, care este în mare parte inspirată personal de regele Eduard și care a fost cu totul strălucită, guvernul Campbell Bannerman a votat înăuntru o serie întreașă de legi agrare și a luat, fie pe cale administrativă, fie pe cale legislativă, o serie de măsuri insuflețite toate de cel mai larg spirit democratic. În asemenea condițiuni, cum se explică că atît de repede el să fi pierdut popularitatea lui și să vedem ridicîndu-se de pretutindeni nemulțumiri în potriiva lui? Nu a îndeplinit oare acest guvern făgăduințele date țării? Sau vine el cu vre-o lege care lovește în anume interese prea puternice pentru a putea fi doborîți sau de care națiunea nu voește? Nimic din toate acestea. Invinuirile ce se aduc guvernului liberal sînt de o altă natură. Ele stau în tendințele mai mult decît în faptele lui, mai mult în directivele ce poate imprima politicii engleze decît în măsurile ce a luat până azi. Englezii învinuesc pe Sir Henry Campbell Bannerman că aruncă Anglia în brațele socialismului. Legăturile dintre majoritatea liberală și grupul socialist din Camera Comunelor par opiniei publice din ce în ce mai suspecte și sînt denunțate de mulți ca periculoase. Sub această formă învinuirea nu este însă întemeiată. E adevărat că există oarecare afînități între majoritatea liberală, sau cel puțin o parte din această majoritate și socialiști, este de asemenea adevărat că în mai multe chestiuni socialiștii au votat alături de liberali, dar e cu desăvîrșire inexact că guvernul se lasă a fi condus de socialiști, și că alunecă pe povîrnișul doctrinelor sale. Adevărul este altul. Adevărul este că partidul liberal englez plătește astăzi greșile, pe care le-a comis de vre-o 30 și mai bine de ani,

Cînd rolul liberalismului clasic s'a sfîrșit, cînd tot programul lui de revindecări populare a fost îndeplinit și s'a transformat astfel într'un patrimoniu comun tuturor partidelor, conducătorii partidului liberal englez, și în deosebi Gladstone, ar fi trebuit să democratizeze acest partid, conservator prin recrutarea și prin interesele sociale ce le reprezintă. Cu alte cuvinte, Gladstone și amicii lui ar fi trebuit să prefacă

acest partid, care era partidul burgheziei industriale și comerciale, în partidul intereselor populare. Când colo el s'a perdut în controverse religioase, și s'au apucat să facă umanitarism sub diferite forme, chestia irlandeză, chestia macedoneană, armenească etc. În timpul acesta masele populare s'au împărțit în mai multe tabere. Unii au mărginit sfera preocupărilor lor politice la interesele lor de clasă. Trade-Unionismul a absorbit toată activitatea lor socială. Interesele lor fiind satisfăcute, prin aceste sindicate, lucrătorii engleji pe de o parte n'au ascultat de ademirile socialiștilor, a căror raiu le părea prea îndepărtat, iar pe de altă parte au părăsit cu totul partidele politice votînd la întimplare pentru oamenii zilei sau pentru chestiunile în jurul cărora se făcuse mai mult zgomot. Ceilalți s'au îndreptat cu hotărîre spre conservatori, care, văzînd că un se mai pot menține pe terenul conservatismului pur, au avut, sub îndemnul lui Disraeli, înțelepciunea să lase la o parte politica internă, să arunce națiunea în imperialism și să deștepte astfel toate instinctele de mîndrie națională și de dominațiune din care erau plămădite sufletele Englezilor a acestor neobosiți luptători și neîntrecuți cuceritori.

Prin această genială diversiune conservatorii au putut lesne înșela masele. Materialicește ele stăteau relativ mai bine decît pe continent. Situația încă precumpănitoare a comerțului și a industriei englezești în lume și perspectiva ca prin noi extinderi teritoriale și prin crearea de noi debușuri în colonii uzinele vor avea mai mult de lucru, dădeau lucrătorilor iluzia că această politică le este folositoare. În fine emigrația, marea supapă de siguranță a Regatului Unit, înlătura crizele violente servind de ultima scăpare celor ce nu mai puteau duce în metropolă povara greutăților vieții. Dar lucrătorii s'au deșteptat într'o bună zi. Ei au văzut că Trade-Unionismul, care înaintea reprezintă un progres față de toate celelalte țări, era acum introdus pretutindeni, că sindicalismul merse chiar mai departe și că era în minile lucrătorilor de pe continent o armă de revendicări sociale mai perfecționată și mai puternică. Și în ziua aceia lucrătorii engleji au început să asculte cu mai multă atențiune pe socialiști și să fie reduși de farmecile teoriilor lor. Pe de altă parte ei au văzut că democrația conservatorilor nu fusese decît un mare „bluff“, cel mai mare „bluff“ politic din timpurile moderne, căci departe de a fi îmbunătățit soarta lor, politica imperialistă a avut drept rezultat crearea unui capitalism mai puternic ca în trecut, a unui capitalism din ce în ce mai internațional, că fabricile, avînd să susție o grea luptă, concurența americană și germană își opreau mașinile proprietarii lor, preferînd să plaseze capitalurile lor în străinătate cu dobînzii mari și că numărul celor ce nu puteau găsi mijlocul de ași agonisi pînea de toate zilele, sporea neîncetat în insulele britanice. Și atunci iarăși lucrători au luat încetul ce încetul drumul spre porțile socialismului care singure le stăteau larg deschise.

Partidul liberal le ținea încă închise. De ce? Fiindcă nu se hotărîse să se democratizeze. D. Gladstone, încărcat de ani și de glorie,

perduse ultimii ani ai lungii sale cariere politice în negurile chestiunii irlandeze. Lord Rosebery îi luase succesiunea, șovăi cîțiva ani, se discursajă și plecă. Sir William Harconst, John Morley, ultimii stîlpi ai liberalismului clasic, nici nu li se putea cere să aibă bărbăția pe care nu o avuseseră o inteligență scilpitoare, o minte vastă și deschisă ca a lui Lord Rosebery. Iar Sir Henry Campbel Bannerman, care este o personalitate palidă, nu avea puterea să determine singur o îndrumare de această însemnătate. A trebuit puterea evenimentelor, a trebuit ca poporul englez să fie obosit de opt ani de ocîrmuire unionistă, a trebuit ca protecționismul să rupă în două partidul unionist, a trebuit ca afacerile Africei de Sud să neliniștească opinia publică, a trebuit conservatorismul sarbăd și cu tendințe din ce în ce mai reacționare al d-lui Balfour, a trebuit progresele uimitoare ale socialismului și nemulțumirea lumii de a vedea că atenția aproape exclusivă a oamenilor de stat este îndreptată asupra imperialismului, pe cînd înăuntru probleme vitale interesind soarta a milioane de oameni, rămîn nedezlegate, a trebuit ca mai mulți tineri entusiaști și populari, ca d-nii Winston Churchill și Lloyd George să scuture apatia liberalismului, pentru ca, vechiul partid al lui Gladstone, condus cu o aristocratică moliciune de Sir Henry Campbell Bannerman, să se hotărască în fine a deveni un partid democratic în adevăratul înțeles al cuvîntului. Această democratizare în extremis a fost mai mult o democratizare violentă decît evolutivă. În mod normal evident că acest proces s'ar fi făcut mai încet dar mai sigur, că ar fi fost și mai desăvîrșit și mai armonios. Așa însă au fost asperități și exagerațiuni. Aici s'a mers prea departe și s'a stabilit cu socialiștii confuziuni regretabile, dincolo nu s'a înaintat destul. Or asemeni lucruri displac adînc popoului englez. El iubește progresul, e neîgăduit poporul cel mai progresist în tendințele lui, din cite există, dar lui îi place să înainteze încet fără zguduiri, toate trebuie să decurgă unele dintre altele. Firul care se desfășură, nu bucățele nepotrivite ce se lipesc laolaltă. Partidul lui Sir Henry Campbell Bannerman democratizîndu-se repede în ajunul venirii la putere, era osîndit tocmai să nu dea Angliei decît spectacolul unei schimbări neașteptate și violente. De unde de ani de zile nu se vorbea decît de imperialism, de unde guvernele nu se ocupau decît de Engleji s'au văzut dintr'o zi într'alta în fața unui guvern care desprețuia imperialismul care îl scotea cu totul din sfera preocupățiunilor sale. De unde guvernul unionist avea grija de interesele comerțului și industriei englezești, și veghea ca neîncetat debușeuri noi să îi fie deschise ameninșînd cu război pentru cel din urmă supus britanic care voia să desfacă citeva bucăți de fer sau citeva cutii de conserve într'un colț oarecare al pămîntului, liberalii nu mai aveau grijă decît de lucrătorii din orașe ca să le îmbunătățească soarta, și de lucrătorii de la țară ca să-i împroprietească. De unde pentru unioniștii militarismul era o necesitate indispensabilă și mulți dintr'înșii, nemulțumiți de puterea navală a Angliei nu se gîndeau decît la organizarea armatei și vorbeau deja de

introducerea serviciului militar obligatoriu; Sir Henry Campbell Bannerman și colegii săi inaugureau politica reducerii armamentelor și nu se sfiau să se pue în această privință în fruntea mișcării de dezarmare din Europa și să ceară în congrese ca cele de la Haga reîndrumarea tuturor statelor către acest ideal. De unde mîndria națională era foarte puternică în Anglia, liberalii au adus în viața politică nota unei alte concepțiuni a patriotismului, mai moderată și mai modestă. De unde în fine aristocrația și biserica păstrau nu numai o mare putere efectivă în stat, dar se bucurau și de un mare prestigiu în multe părți ale societății britanice, liberalii au venit și le au dat lovituri aproape mortale. Bisericii i-au răpit școlile, adică plămădirea viitorului, pe cînd cu trei ani înainte d-nu Balfur vota legi prin care se asigura bisericii de stat monopolul instrucției publice; iar aristocrația o amenința cu desființarea Camerei Lorzilor și cu răpirea ultimelor ei privilegii.

Nu noi vom fi aceia care vom dezaproba asemenea măsuri sau care vom critica tendințele sincer democratice ce le au inspirat, dar nu e mai puțin adevărat că e firesc ca tocmai din cauza temperamentului evoluționist al Englezului asemenea schimbări să nu să fi putut săvârși fără rezistențe, fără protestări, fără nemulțumiri și fără adînci jigniri sufletești. Și iarăși aceste rezistente nemulțumiri și protestări nu pot să nu fie amenințătoare pentru cei ce le au provocat, cînd sînt în joc interese atît de puternice ca cele pe care le a pus în joc politica lui Sir Henry Campbell Bannerman. Mai întăi e vădit că imperialismul nu poate să fie nesocotit și că guvernul Campbell Bannerman, dîndu-și așa puțină atenție, trebuia să se expue la serioase greutăți. Coloniile au încă prea multe interese comune cu patria mămă, pentruca să nu le jignească cea mai mică nepăsare a cabinetului din Londra. Iar imperialismul nu este numai o chestiune de interese între metropolă și colonii sau între colonii și metropolă, imperialismul răspunde în Anglia și la o nevoie sufletească. Englezii simt că imperiul lor a ajuns apogeul, că nu pot spera să se înființeze o dominațiune mai intensă decît cea pe care au avut-o, ei știu că sceptorul mărilor le va fi disputat din ce în ce mai tare, că însuși ei nu mai sînt ce au fost, că nu mai au nici aceiași sete de luptă, nici același spirit admirabil de inițiativă, că generațiile tinere, născute în bogăția prea mare sau în mizeria prea cumplită, nu mai au vraga să întreprindă cu aceiași bărbăție lupta pentru viață. Semnele decadentei încep să se arăte la orizont. Un mare popor, un popor ambițios ca Englezii, un popor care a stăpînit lumea, care a gustat din farmecul neîntrecut al atotputerniciei pămîntești nu poate să renunțe însă la supremația lui universală. El recunoaște adevărul, dar se zbate cu el; mîndria lui nu-l lasă să se dea învins, el caută cu orice preț să-și acopere slăbiciunea. Și în această luptă sufletească atît de firească, atît de omească, o singură speranță luminează mintea îngrijită a Englezilor e imperialismul. Singuri nu mai putem fi stăpîni acestei lumi care a fost a

noastră, dar dacă ne am uni cu coloniile, dacă am stabili cu frații noștri din cele 5 continente legături atât de strânse încît să facem să dispară distanțele ce ne despart și să ne contopească laolaltă comunitatea de idei, de interese și de aspirațiuni, dacă am reuși să transformăm această inspirație imprăștiată pe toată suprafața globului într'o singură țară unită într'un acelaș gînd și într'o aceeași speranță, nu o vom preface oare într'o stîncă pe care puterea dizolvantă a valurilor vremii se va cerca în zadar s'o doboare, și nu vom fi scăpat astfel supremația britanică ?

Iată visul de care Englezii se agață, și cînd cu dînsul trăesc mulți Engleji imperialismul nu poate să fie decît o forță cu a cărei rezistență înverșunată trebuie să socotească orișicine vrea să cîrmuiască Anglia. Dar lorzii și biserica sînt forțe care să nu lupte pînă la ultima picătură de sînge ? Nu mai vorbim de biserică care reprezintă veacuri de putere și întrupează forța de inerție cea mai formidabilă din toate, inerția vremurilor. Să luăm lorzii. Ei sînt în Anglia stăpînitori a unei treimi a pămîntului insulelor britanice, ei au acumulat bogățiile lumii întregi, și, prin majoritățile lor, au creat cele mai impunătoare blocuri capitaliste din lume, fiindcă sînt singurele ce nu se pot topi. Cîte interese, cîte industrii, cîte întreprinderi comerciale de tot soiul, cîte căi ferate, cîte mii de vieți omenești nu depind de puterea acestor cîteva sute de gentlemen ce joacă cricket și se plimbă pe cîmpurile de curse. D. Lloyd George, ministru comerțului, spunea odată la Liverpool că lorzii întrupează lenea națiunii. Lenea personală, dar nu lenea socială, căci ei reprezintă munca din trecut și munca prezentă a unei omeniri întregi. Asemeni forțe nu se trîntesc la pămînt fără lupte înverșunate și nu se nimicesc dintr'o zi într'alta. Deasemenea și industriașii și comercianții, ei vād că fabricile lor stagnează, că lupta ce au de purtat cu concurența străină devine tot mai grea și că totuși nimeni în guvern nu se gîndește la ei. Cum să nu-și îndrepte atunci privirile către d-nu Chamberlain. Multă vreme au putut să nu creadă în spusa lui. Obișnuiți cu liberul schimb pe care și-au întemeiat averile, le venea greu să creadă că mîntuirea lor stă în răsturnarea lui. Era limpede pentru ei că condițiunile comerțului universal nu mai erau aceleași, cu toți recunoșteau că Anglia încetase de a mai fi uzina care prefăcea materiile prime ale lumii întregi, dar nu se puteau converti dintrodată la doctrina economică pe care o viață întreagă o combătuseră. Acum sînt însă constrînși să se convingă. Uzinele lor se închid mereu, lucrătorii care rămîn pe drumuri și n'au ce mîncă cer cu zgomot răsturnarea societății care e așa de rău întocmită, încît nu poate hrăni pe toți fiii ei. Și atunci ei se întreabă cu îngrijire ce vor deveni bogățiile copiilor lor ; caută de jur împrejur dezlegarea nedumeririi ce îi frămîntă și singura punte de scăpare ce li se întinde e protecționismul. Afară de aceasta mulți dintr'înșii perduseră orice fel de nădejde și nici, nu se mai gîndeau să ducă înaintea cu celelalte state lupta pentru păstrarea supremației economice în lume. Azi criza din Statele-Unite, greutățile financiare ce amenința tîrgul german și ce vor avea o repercu-

siune fatală asupra întregului avînt comercial al poporului german, redau iar încredere Englezilor. Slăbiciunea fie chiar trecătoare a celor mai puternici din comerțianții lor îi îndrituiesc să creadă că zile frumoase îi mai așteaptă și că sînt datori să se folosească de aceste zile.

Militarismul și patriotismul, tot ceia ce se poate împreuna în cuvîntul englez de „jingoism“, sînt forțe care nici ele nu pot consimți să dispară fără a se apăra. Jingoismul este un produs firesc al apogeeului britanic. Poporul care e stăpînitorul lumii, care nu poate face un pas fără să se ciocnească de vre-o mărturie vie a puterii sale, care nu poate călca pe un continent fără să-și vadă drapelul flutînd, sau să plutească pe valurile vre-unui ocean fără se se încrucișeze cu vre-o corabie care să poarte roadele muncii sale, nu poate să nu fie cuprins de o legitimă mîndrie și nu poate să nu aibă slăbiciunea de a-și manifesta această mîndrie.

Cel din urmă Englez sfîrșeste prin a crede, cum s'a spus cu drept cuvînt, că el deține o pîrtică din dominațiunea universală. Și această mentalitate, care, deși tinde să dispară, e totuși încă foarte vie, nu se poate obișnui dintrodată cu ideia că Anglia trebuie să renunțe la puterea ei militară, la supremația ei navală, la politica ei agresivă, la ambițiunea ei de a dicta puterilor, la obiceiul ei de a-și impune voința cu deasila. Cîtă vreme nu i-a trebuit Franței ca să renunțe la acest rol, ce greu a fost conducătorilor democrației franceze să creeze în Franța o altă mentalitate, să obișnuiască poporul francez să-și așeze aiurea decît în aceste demonstrațiuni zgomotoase, patriotismul și ambițiunile. Chiar azi naționalismul nu este în Franța decît ultimul vestigiu al acestei mentalități.

Dacă la toate aceste rezistenți, la toate aceste curenți de nemulțumiri, adăugăm temerile reale ce progresele socialismului inspiră multora, vom înțelege de ce situația ministerului Campbell Bannerman este zdrcinată și de ce opinia publică reîncepe să-și întoarcă privirile către protecționism. Intr'adevăr Englezii se tem de socialism cu alit mai mult cu cît ei scăpaseră de el și își închipuiau deja că doctrinele socialiste nu pot prinde în pămîntul britanic. Văzînd însă nu numai că socialismul prinde, dar că valul socialist crește neîncetat, Englezii, înspăimîntați, caută să îi reziste cu orice preț și prin toate mijloacele. Și bine înțeles, că în asemeni condițiuni, exagerînd pericolul, ei să prefere politica care este cu desăvîrșire străină de orișice fel de amestec cu socialismul decît acea politică liberală, pe care Sir Henry Campbell Bannerman a urmat-o și care prin tendințele ei poate părea a avea afinitate, fie ele oricît de îndepărtate, cu socialismul. Aceasta este azi în Anglia starea de spirit atît a conservatorilor cît și a multor liberali ce au fost democratizați prin puterea împrejurărilor, dar care n'ar vrea ca partidul lor prins în vârtejul democrației să ajungă mai departe decît trebuie.

Așa fiind Englezii vor merge spre protecționism. Protecționismul reprezintă pentru ei scăparea de pericolul socialist și satisfacerea ulti-

melor ambiționi și a ultimelor lor speranțe de supremație în lume. De altminteri, tocmai fiindcă partidul liberal nu și-a îndeplinit de ani de zile rolul de partid democratic înaintat, spiritele prevăzătoare prooroceau demult, că va veni un moment, în care Englezii vor avea să aleagă între socialism și între protecționism. La acest moment au și ajuns Englezii. La dreptul vorbind ei nu au să aleagă între socialismul propriu zis, ci pur și simplu între frica de socialism și între protecționism, și desigur că nu vor sta la îndoială, că vor alege protecționismul. Dar ce crudă ironie a soartei! Când protecționismul după atâtea lupte va eși definitiv învingător, alții vor trebui să-l transforme într'o realitate, căci omul care a chemat Imperiul britanic la protecționism, care l'a reprezentat cu mai multă strălucire, care l'a personificat, d. Chamberlain, izbit de o boală fără leac, sta scos din rîndul oamenilor, fără ca moartea să se îndure a-l scoate din rîndurile celor vii. Iar pe timpul cît protecționismul va domni peste Anglia, liberalismul englez va desăvîrși opera lui de democratizare întinsă, și sub conducerea elementelor tinere, de o netăgăduită valoare, ce posedă, îi va fi ușor să stabilească linia de demarcațiune dintre socialism și liberalismul înaintat. Așa încît dacă Anglia e osîndită să fie vreodată socialistă, va trece desigur întâi prin purgatoriu unui protecționism urmat repede de un liberalism înaintat.

Oricum ar fi, un lucru este sigur, e că Anglia e în preajma unor mari schimbări. Formidabil coalițiune de interese sociale, stau față în față, curenți opuse sînt gata să se ciocnească, vestigiile prea numeroase ale trecutului sînt pe cale să dispară, din sforțările și din dibuirile în spre o organizare socială mai perfectă, ies neîncetat idei și formule necunoscute până azi, la fiecare pas se deschid orizonturi noi. Vechea Anglie a trăit, asistăm la clădirea unei alte Anglii. Care va fi influența ei în lume? Ce soartă o așteaptă? Ce va reprezenta în dezvoltarea omenirii? Toate acestea întrebări, frămîntă mintea poporului englez și sporesc șovăelile, cu care el pășește pe calea necunoscută a viitorului.

Și pe cînd aceste transformări adinci se petrec acolo sub ceșile insulelor britanice, regele Eduard, plimbîndu-se pe țărmul oceanului la Biarritz, el marele sceptic, care de mult a înțeles că soarta popoarelor se desfășoară singură, în afară de viața celor ce s'au născut stăpînitorii lor, trebuie pentru o clipă să nu-și regrete vîrsta și să mulțumească cerurilor că nu îi va fi dat lui să conducă destinele imperiului britanic în vremurile grele și desigur mai puțin glorioase ce-l așteaptă, iar zgomotul valurilor, care se sparg la picioarele lui, trebuie să ia cu dînsul melancolicele reflexii pe care cel mai puternic monarh al lumii le face asupra inanității gloriilor pămîntești.

I. G. Duca